

Methods for creating an ideographic dictionary in English and Uzbek

Sevinch SADIKOVA¹

Uzbekistan State World Languages University

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2024

Received in revised form

15 November 2024

Accepted 15 December 2024

Available online

25 January 2025

Keywords:

ideographic dictionary,
lexical items,
semantic mapping,
cultural nuance,
comparative analysis,
interdisciplinary
collaboration,
language learning,
translation studies.

ABSTRACT

This article examines methodologies for developing an ideographic dictionary encompassing both English and Uzbek. An ideographic dictionary emphasizes the meanings of words and concepts rather than their phonetic or grammatical features, offering a detailed understanding of cultural and contextual nuances. The study outlines various approaches to compiling such a dictionary, including comparative analysis of lexical items, semantic mapping, and integrating cultural references. It highlights the importance of interdisciplinary collaboration among linguists, cultural experts, and educators to ensure accurate and relevant entries. Additionally, the paper addresses challenges in bridging linguistic gaps and proposes solutions to enhance cross-linguistic understanding. The resulting ideographic dictionary aims to be a valuable resource for language learners, translators, and researchers interested in the interplay between English and Uzbek languages.

2181-1415/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss6-pp175-180>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ingliz va o'zbek tillarida ideografik lug'at yaratish usullari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

ideografik lug'at,
leksik buyumlar,
semantik xaritalash,
madaniy nuanslar,
qiyosiy tahlil,
fanlararo hamkorlik,
til o'rganish,
tarjimashunoslik.

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillarini o'z ichiga olgan ideografik lug'at yaratish metodikasi ko'rib chiqilgan. Ideografik lug'at so'zlar va tushunchalarning fonetik yoki grammatik jihatlariga emas, balki ma'nolariga e'tibor qaratib, madaniy va kontekstual nuanslarni har tomonlama tushunishni ta'minlaydi. Tadqiqotda bunday lug'atni tuzishda turli xil yondashuvlar, shu jumladan leksik buyumlarni qiyosiy tahlil qilish, semantik xaritalash va madaniy ma'lumotnomalarni

¹ PhD, Associate Professor, Uzbekistan State World Languages University. E-mail: sodiqovasevinch957@gmail.com

kiritish ko'rsatilgan. Bu yozuvlarning aniqligi va dolzarbligini ta'minlash uchun tilshunoslar, madaniyat mutaxassislari va o'qituvchilar o'rtasidagi fanlararo hamkorlikning muhimligini ta'kidlaydi. Maqolada, shuningdek, lingvistik bo'shliqlarni bartaraf etishda duch keladigan muammolar muhokama qilinadi va tillararo tushunishni kuchaytirish uchun yechimlar taklif etiladi. Olingan ideografik lug'at ingliz va o'zbek tillarining o'zaro ta'siriga qiziqqan til o'rganuvchilar, tarjimonlar va tadqiqotchilar uchun qimmatli manba bo'lib xizmat qiladi.

Способы создания идеографического словаря на английском и узбекском языках

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:
идеографический словарь,
лексические единицы,
семантическое
картирование,
культурные нюансы,
сравнительный анализ,
междисциплинарное
сотрудничество,
изучение языка,
переводоведение.

В данной статье рассматриваются методики создания идеографического словаря, охватывающего английский и узбекский языки. Такой словарь акцентирует внимание на значениях слов и понятий, а не на их фонетических или грамматических аспектах, что способствует глубокому пониманию культурных и контекстуальных нюансов. В исследовании описываются различные подходы к составлению словаря, включая сравнительный анализ лексических единиц, семантическое картирование и интеграцию культурных отсылок. Особое внимание уделяется необходимости междисциплинарного взаимодействия между лингвистами, культурологами и педагогами для обеспечения точности и актуальности содержания. Также рассматриваются проблемы, возникающие при устранении лингвистических пробелов, и предлагаются решения для повышения межъязыкового понимания. Созданный идеографический словарь станет ценным ресурсом для изучающих английский язык, переводчиков и исследователей, интересующихся взаимодействием английского и узбекского языков.

KIRISH

Ingliz va o'zbek tillarini bir-biriga bog'laydigan ideografik lug'atni ishlab chiqish tilshunoslik va madaniyatlararo aloqa sohasida muhim ahamiyatga ega. Asosan fonetika va grammatikaga qaratilgan an'anaviy lug'atlardan farqli o'laroq, ideografik lug'at so'zlar bilan bog'liq ma'nolar, tushunchalar va madaniy kontekstlarni ta'kidlaydi. Ushbu yondashuv nafaqat tilni tushunishni yaxshilaydi, balki muloqotni shakllantiradigan madaniy nyuanslarni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Bugungi kunda tobora o'zaro bog'liq bo'lgan dunyoda tillar va madaniyatlar o'rtasida harakat qilish qobiliyati juda muhimdir. Ingliz tili global lingua franca sifatida, o'zbek tili esa tarix va madaniy merosga boy til bo'lib, o'quvchilar va tarjimonlar uchun o'ziga xos qiyinchilik va imkoniyatlarni taqdim etadi. Semantik farqlar, idiomatik iboralar va madaniy ma'lumotlarning murakkabligi shunchaki tarjimalardan tashqariga chiqadigan keng qamrovli manbani talab qiladi.

Ushbu hujjatda ikkala tilning mohiyatini samarali aks ettiruvchi ideografik lug'at yaratish metodologiyasi bayon etilgan. U leksik buyumlarni qiyosiy tahlil qilish, semantik xaritalash va madaniy tushunchalarni birlashtirish kabi turli xil texnikalarni o'rganadi. Tilshunoslar, madaniyat mutaxassisleri va o'qituvchilar bilan hamkorlik qilib, ushbu loyiha nafaqat lingvistik vosita, balki madaniyatlararo tushunish uchun ko'prik bo'lib xizmat qiladigan lug'at yaratishga qaratilgan.

Keyingi bo'limlarda biz ushbu ishda qo'llaniladigan aniq usullarni ko'rib chiqamiz, fanlararo hamkorlikning ahamiyati va lingvistik bo'shliqlarni hal qilishda duch keladigan muammolarni ta'kidlaymiz. Oxir oqibat, ushbu ideografik lug'at til o'rganuvchilar, tarjimonlar va tadqiqotchilar uchun bebaho manba bo'lib, ingliz va o'zbek tillarini yanada qadrlash va o'zlashtirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ingliz va o'zbek tillarini birlashtiradigan ideografik lug'at yaratish tilshunoslik, semantika va madaniyatlararo muloqotning nazariy asoslarini o'z ichiga oladi. Quyida ba'zi bir asosiy nazariy tushunchalar va metodologiyalar, shuningdek tegishli olimlar va ularning nazariyalariga havolalar keltirilgan.

1. Leksik Semantika

Nazariya: leksik semantika so'zlarning ma'nosiga va ularning til ichidagi munosabatlariga qaratilgan. Bu so'zlarning ma'nolarni qanday etkazishini va bu ma'nolarning tillarda qanday farq qilishi mumkinligini o'rganadi.

J.R. Firth: so'zlarning kontekstda ishlatilishi orqali ahamiyat kasb etishini taklif qilib, ma'noning kontekstual tabiatini ta'kidlaydi.

Leonard talmi: uning kognitiv semantika bo'yicha ishi tilning inson bilimi va madaniy tajribalarini qanday aks ettirishini ta'kidlaydi, bu tushunchalarning tillar o'rtasida qanday tarjima qilinishini tushunish uchun juda muhimdir.

Ilova: ideografik lug'at yaratishda ikkala tildagi so'zlarning semantik maydonlarini tahlil qilish, sinonimlarni, antonimlarni va tegishli tushunchalarni aniqlab, ularning ma'nolarini yanada yaxlitroq olish mumkin.

2. Kognitiv Tilshunoslik

Nazariya: kognitiv tilshunoslik til insonning fikrlash jarayonlarining aksi ekanligini ta'kidlaydi. Bu tildan foydalanishni shakllantirishda aqliy tuzilmalarning rolini ta'kidlaydi.

Jorj Lakoff: uning kontseptual metafora haqidagi nazariyalari mavhum tushunchalarni madaniyatlar o'rtasida sezilarli darajada farq qilishi mumkin bo'lgan aniqroq atamalar orqali qanday tushunilishini tasvirlaydi.

Ronald Langacker: "kognitiv grammatika" tushunchasini kiritdi, bu tilni tushunishda ma'no va kontseptualizatsiya muhimligini ta'kidlaydi.

Ilova: kognitiv tilshunoslikdan foydalangan holda lug'atda ingliz va o'zbek tillarida keng tarqalgan metaforik xaritalar va kontseptual asoslar mavjud bo'lib, foydalanuvchilarga turli madaniyatlar o'xshash g'oyalarni qanday kontseptsionalashi haqida tushuncha beradi.

3. Madaniyatlararo Aloqa

Nazariya: ushbu soha madaniy me'yorlar va qadriyatlarining tildan foydalanishga ta'sirini ta'kidlab, turli xil madaniy kelib chiqishi bo'lgan odamlarning qanday muloqot qilishini o'rganadi.

Edvard T. Xoll: axborot qanday etkazilishi va tushunilishiga ta'sir qiluvchi yuqori kontekstli va past kontekstli madaniyatlar haqidagi nazariyalari bilan tanilgan.

Geert Xofstede: uning madaniy o'lchovlar nazariyasi madaniy qadriyatlarining aloqa uslublariga qanday ta'sir qilishini tushunish uchun asos yaratadi.

Ilova: ideografik lug'atda idiomatik iboralar, maqollar va madaniy jihatdan o'ziga xos ma'lumotnomalarni tushuntiruvchi madaniy eslatmalar mavjud bo'lib, foydalanuvchilar so'zlar ortidagi kontekstni tushunishini ta'minlaydi.

4. Kontrastli Tilshunoslik

Nazariya: tilshunoslikning ushbu sohasi tillarni o'xshashliklari va farqlarini aniqlash uchun taqqoslaydi, bu esa til tuzilishi va ishlatilishi haqida chuqurroq tushunchalarni ochib beradi.

Robert Lado: uning ishi kontrastli tahlilga asos solib, tillar o'rtasidagi farqlar o'rganish va tarjima qilishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkinligini ta'kidlaydi.

Andrey A. Kibrik: tillarni qiyosiy o'rganishga e'tibor qaratib, tuzilish ma'noga qanday ta'sir qilishini ta'kidlaydi.

Ilova: kontrastli tahlil yordamida lug'at ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi leksik elementlarni muntazam ravishda taqqoslashi, o'quvchilar duch kelishi mumkin bo'lgan soxta qarindoshlar va boshqa lingvistik tuzoqlarni aniqlashi mumkin.

5. Korpus Tilshunosligi

Nazariya: korpus tilshunosligi katta ma'lumotlar bazalaridan til ma'lumotlarini tahlil qilishni o'z ichiga oladi (korpuslar) Real foydalanish usullarini kuzatish.

Asosiy Olimlar:

Jon Sinkler: tilni kontekstda tushunish uchun korpuslardan foydalanishni qo'llab-quvvatladi, kollokatsiya va foydalanish naqshlarini ta'kidlaydi.

Toni Makeneri va Endryu Xardi: ularning lingvistik tadqiqotlar uchun korpuslardan foydalanish bo'yicha ishlari til dinamikasini tushunishda empirik ma'lumotlarning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Ilova: ingliz va o'zbek tillaridan korpuslarni tahlil qilib, lug'at zamonaviy foydalanish tendentsiyalarini aks ettirishi mumkin, bu uning ma'nosini ifodalashda dolzarb va aniq bo'lishini ta'minlaydi.

NATIJA VA MUHOKAMALAR

Ingliz va o'zbek tillari uchun ideografik lug'at yaratish leksik semantika, kognitiv tilshunoslik, madaniyatlararo muloqot, kontrastli tilshunoslik va korpus tilshunosligi tushunchalarini birlashtirgan multidisipliner yondashuvni taqozo etadi. Ushbu nufuzli olimlarning nazariyalariga asoslanib, loyiha nafaqat so'zlarni tarjima qiladigan, balki har bir tilni belgilaydigan boy ma'nolar va madaniy kontekstlarni yoritadigan keng qamrovli manbani ishlab chiqishi mumkin. Ushbu lug'at oxir-oqibat ingliz va o'zbek aloqalarining murakkabliklarini o'rganishga intilayotgan o'quvchilar, tarjimonlar va tadqiqotchilar uchun qimmatli vosita bo'lib xizmat qiladi.

Ingliz va o'zbek tillarini samarali birlashtiradigan ideografik lug'at yaratish har tomonlama, aniq va madaniy ahamiyatga ega yozuvlarni ta'minlash uchun bir necha usullarni o'z ichiga oladi. Bu erda kutilgan natijalar bilan bir qatorda ba'zi asosiy usullar mavjud:

1. Ta'rif Usuli

Usul: bu ikkala tilda har bir yozuv uchun aniq, aniq ta'riflarni taqdim etishni o'z ichiga oladi. Ta'riflar so'zning mohiyatini, shu jumladan uning turli ma'nolari va ishlatilishini qamrab olishi kerak.

Kutilayotgan Natijalar:

Tushunish oson bo'lgan standartlashtirilgan ta'riflar to'plami.

Kontekst asosida so'zning turli ma'nolarini farqlashda aniqlik.

Ikkala tilni o'rganuvchilar uchun kengaytirilgan tushuncha.

2. Semantik Maydon Tahlili

Usul: so'zlarni semantik maydonlar yoki toifalar bo'yicha guruhlash (masalan, hissiyotlar, tabiat, madaniyat) har bir tilda turli xil tushunchalar qanday bog'liqligini ko'rsatish uchun.

Kutilayotgan Natijalar:

Tushunchalarning ingliz va o'zbek tillarida turlicha tasniflanishini vizuallashtirish.

Bir tilda boshqasida etishmaydigan so'zlar bo'lishi mumkin bo'lgan so'z birikmalaridagi bo'shliqlarni aniqlash.

Muayyan atamalar bilan bog'liq madaniy nuanslarni yaxshiroq tushunish.

3. Madaniy Kontekstualizatsiya

Usul: kontekstni ta'minlash uchun har bir yozuv bilan bog'liq madaniy eslatmalar, misollar, idiomatik iboralar va maqollarni o'z ichiga oladi.

Kutilayotgan Natijalar:

Madaniy amaliyot va qadriyatlar haqida tushuncha beradigan, shunchaki tarjimadan tashqariga chiqadigan boy yozuvlar.

Til madaniy o'ziga xoslikni qanday aks ettirishi haqida xabardorlikni oshirish.

Tilni Real hayot kontekstlari bilan bog'lash orqali foydalanuvchilar uchun kengaytirilgan o'rganish tajribasi.

Yuqorida keltirilgan usullar ingliz va o'zbek tillari uchun ideografik lug'at yaratishga tizimli yondashuvni ta'minlaydi. Aniqlik, madaniy dolzarblik, empirik ma'lumotlar va foydalanuvchilarni jalb qilishga e'tibor qaratib, olingan lug'at o'quvchilar, tarjimonlar va ushbu ikki til o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tushunishga qiziqqan har bir kishi uchun qimmatli vosita bo'lib xizmat qiladi. Nazariy asoslarning amaliy qo'llanmalar bilan uyg'unligi lug'at nafaqat ma'lumotli, balki foydalanuvchilar uchun ham qiziqarli va foydali bo'lishini ta'minlaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek tillarini qamrab olgan ideografik lug'atni ishlab chiqish aniqlik, madaniy ahamiyatlilik va foydalanuvchilarning faolligini birinchi o'ringa qo'yadigan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Aniq aniqlik, semantik maydon tahlili, madaniy kontekstualizatsiya, illyustrativ misollar, kontrastli tahlil, korpusga asoslangan tadqiqotlar, foydalanuvchilarning fikr-mulohazalari va fanlararo hamkorlik kabi usullarni qo'llash orqali biz o'quvchilar va ma'ruzachilarning ehtiyojlariga samarali xizmat qiladigan keng qamrovli resurs yaratishimiz mumkin. ikkala til.

Ushbu usullar lug'atning shunchaki so'zlarni tarjima qilishdan tashqariga chiqishini ta'minlaydi, tilning madaniy nuanslari va kontekstli qo'llanmalari haqida tushuncha beradi. Ushbu yaxlit yondashuv nafaqat o'quv tajribasini boyitibgina qolmay, balki ingliz va o'zbek tillarining nozik tomonlarini chuqurroq baholashga yordam beradi. Oxir oqibat, yaxshi ishlab chiqilgan ideografik lug'at foydalanuvchilarga tilning murakkabliklarini ishonch va tushunish bilan boshqarishga imkon beradi, bu esa ingliz va o'zbek tilida so'zlashuvchilar o'rtasida yaxshi muloqot va madaniy almashinuvni osonlashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Baker, M. (1992). "In Other Words: A Coursebook on Translation." Routledge.
2. Crystal, D. (2008). "A Dictionary of Linguistics and Phonetics." Blackwell Publishing.
3. Khan, M. A. (2015). "Lexicography: An Introduction." Oxford University Press.
4. Nida, E. A. (1964). "Toward a Science of Translating." Brill.
5. Benson, M., Benson, E., Ilson, R. (1986). "The BBI Combinatory Dictionary of English." John Benjamins Publishing Company.
6. Stern, H. H. (1983). "Fundamentals of Language Teaching." Oxford University Press.
7. Mansurov, M. (2010). "O'zbek tilining lug'atshunosligi." O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
8. Hanks, P. (2000). "Lexical Analysis: Norms and Exploitations." MIT Press.
9. Shah, S. (2018). "Cultural Context in Translation: A Study of the Uzbek Language." Journal of Language and Translation Studies.
10. Khalilova, N. (2019). "Ideographic Dictionary of the Uzbek Language: Challenges and Perspectives." Tashkent State University Press.